

Ayda Erbal: Ermeni Soykırımı ile ilgili Çalışmalar: Akademik dogmanın tahribatları

Posted on 23/04/2017

Bu deneme sadece yalan, yarım gerçek, ihmal, pasif susturma, bilmesinlercilik ve inkarın akademik sistemini sistematik ve kurumsal bir biçimde desteklemeye sert bir biçimde dahil olan Türklerin değil aynı zamanda Amerikalı iş ve devlet çıkar gruplarına yönelik çalışmada akademisyenlerin sorumluluklarını ele alıyor. En büyük zarar, aslında-son on beş yılda özellikle belli sayıda akademisyenin inkarcı literatürün ana ilkelerinin kirli çamaşırlarını açığa çıkardıkları- soykırım çalışmaları alanında değil Osmanlı ve Türk çalışmalarında verildi. Osmanlı'nın son dönemindeki soykırımları görmezden gelen çalışma alanı, soykırımın aynı zamanda söylem olarak normalleştiği ve böylece konuyla ilgili tam bilgisi olan ya da olmayan ya da onların sessiz kalma stratejilerini onaylayan akademisyenler arasında yaygın bir ahlaki anlam karmaşasına kaynak oldu.

Donald Bloxham'ın The Great Game of Genocide (Büyük Soykırım Oyunu) isimli kitabı ile ilgili yazısının başında merhum Donald Quataert çekingен bir biçimde ve oldukça dikkatli olarak Osmanlı çalışmaları alanının yaşamındaki durumu ile ilgili itirafta bulunur. Quataert satır aralarında üstü kapalı olarak bu alanla bütün olmuş iktidar yapılarına değinir- özellikle de kapı denetçilerinin yönetiyormuş hissi vermeden yönetme sanatında zirve yaptıkları Kuzey Amerika'da: mükemmel hükümetleştirilmiş bir alan.

1960'lı yılların sonlarında (yüksek lisans çalışmalarına başladığım dönem), Osmanlı çalışmalarında kimsenin hakkında konuşmak istemediği aşikar bir sorun vardı- 1915'te Osmanlı Ermenilerinin katli. Bu konu çok uzun bir süre tabu oldu. Bildiğim kadarıyla da hiç kimse sözde "Ermeni konusunun" araştırılmamasını önermedi. Bilakis, Osmanlı tarihi yazımı ile ilgili ağır bir oto-sansür atmosferi vardı. Dini kimlikler ya da Kürtler, emek tarihi

gibi diğer konular da yasak bölge idi. Ermeniler, akademik olarak ihmal ve kaçınma öznesi olarak ya da Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet destekli şiddet ve ayırım kurbanları olarak yalnız değildiler.

Quataert, kendisi ile beraber, çoğu soykırım çalışmalarına dahil olmamış altmış sekiz akademisyen ile imzaladıkları - 1985 yılında 192 sayılı Meclis kararını suya düşürmeye yardım etmek üzere tasarlanmış, Türkiye ve Ermenilerin ortadan kaldırılması kapsamında “soykırım” ifadesi ile ilgili çekincelerin ifade edildiği New York Times ve Washington Post’ta verilen reklam-utanç verici mektuptan yirmi bir yıl sonrakonuştı. Bunun bedelini Türk Araştırmaları Enstitüsü kurul başkanlığı görevini bırakarak ödedi. Kurul üyeleri olan Marcy Patton, Kemal Sılay, Reşat Kasaba ve Birol Yeşilada istifa ettiler ve Fatma Müge Göçek de istifa edeceğini söyledi. Ortadoğu Araştırmalar Derneği’nin Akademik Özgürlük Komitesi Türkiye Başbakanı Erdoğan’a ve diğerlerine mektup gönderdiler. Ancak, bu üç eylem o dönem bu alanda Ermeni Soykırımının normalleşmiş inkarına değil Quataert’in akademik özgürlüğünün ihlaline itiraz etti. Akademisyenler ve benzer şekilde yüksek lisans öğrencileri herhangi bir ahlaki, etik ya da siyasi yansıma olmaksızın kimsenin konuşmak istemediği konuyu görmezden gelmeye devam edebilirdi. Ermeni Soykırımı kapsamında, canavarlaştırma, vurdumduymazlık, ihmal, suçun ve/veya güç asimetrisinin önemsiz gösterilmesi, madun kaynakların meşru kabul edilmemesi ya da çağdaş Türkiye’de kurumsal ve elit ırkçılığın tarihi bağının ilk günaha indirgenmesi gibi inkarcılığın bazı ilkelerinin ırkçılık alanından geliyor olmasına rağmen, inkar söylemi neredeyse her zaman doğrudan ırkçılıktan daha az önemli görülmüştür. Yahudi Soykırımının aksine Ermeni Soykırımını inkar etmek konu ile ilgili konuşanlar cezalandırılmadığından uzun süredir kabul ediliyor.

Çoğu zaman olduğu gibi, bu alanın bekçileri kendi hikayelerini kaleme aldılar: bu çalışma alanının tarihçileri Heath Lowry ve Howard Reed de 1985 mektubunu kaleme alan (Lowry) ve imzalayan (her ikisi de) isimlerdendi. Çalışma alanı Ermeni Soykırımı’nın inkarının sessiz onayı üzerine kurulduğundan, tarihçesi de inkarın inkarını ve tüm buna bağlı olan konuları içerdi. Osmanlı ve Türk Araştırmalarının Amerika Birleşik Devletleri’nde büyümesi ile ilgili

kendi hikayelerinden Lowry'nin ki, satır aralarını okumayı bilen ve noksan bıraktıklarını yakalayabilenler için gerçek bir mücevher. Lowry ve Reed'in çalışmalarının betimleyici gerçekliğine rağmen, Speros Vryonis'in Türk Araştırmaları Enstitüsü ve Türk ve Ermeni iş çıkarları arasındaki bağlantı ile çalışma alanının gelişmesi ve ABD'nin NATO müttefiki Türkiye ile ilgili dış politika önceliklerinin sebep-sonuç ilişkisini anlatan titiz hikayesi ve Roger W. Smith, Eric Markusen ve Robert Jay Lifton'ın Heath Lowry olayı (Türk Büyükelçi Nüzhet Kandemir'in büyükelçinin imzası için Heath Lowry tarafından kaleme alınan mektup ve zabıtı yanlışlıkla Lifton'a göndermesi ile patlayan ve Türk Araştırmaları enstitüsü ve akademisyenlerin Türk devleti çıkarları ile gizli anlaşmasına ek kanıt olan akademik skandal) hakkındaki makale olmadan tam anlamıyla eksik demektir. Bu makalenin Ortadoğu çalışmaları yerine Holokost ve Soykırım çalışmalarında yayınlanması da belirleyici.

Benim yazım inkarın durmadan ayarlanan dinamiğinin baş aktörlerinden biri ile ilgili: Türkiye'nin eski müessesesinin aydınları. Bugün olduğu gibi geçmişte de inkarın ayakta kalması sadece devletin resmi tarihçileri ile değil aynı zamanda Türkiye'nin içinde ve dışında Osmanlı ve Türk çalışmaları akademisyenleri tarafından da ders olarak sağlandı. 1950'li yılların sonundan 2000'li yılların ilk dönemine kadar devlet ve sivil toplum aktörleri arasında Parson usulü normatif bir dayanışma, Yahudilere yönelik 1930'lardaki Trakya olayları, Dersim Soykırımı, 1930'lu yıllardaki "savaşın kalıntılarının" tehcirini de (artık Ermeniler) içeren Kürt tehciri, Azınlıklar üzerinde Varlık Vergisi, Ermeni, Rum ve Yahudi askerlerini kapsayan Yirmi Kur'a Nafia Askerleri, 6-7 Eylül 1955 İstanbul katliamı, 1964 Rum tehciri, Çorum, Maraş ve Sivas katliamları ve son otuz yıldır devam eden Türk-Kürt savaşı nedeniyle Kürtlerin yerlerinden edilmeleri gibi Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde dönemseller ırk suçlarının uzantısını koruyan bir sessizlik anlaşması vardı. Bu çalışma alanındaki meydan okuyucular kapıları içeriden değil dışarıdan zorladılar. Bu isimlerden sadece birkaçı olan Vahakn Dadrian, Taner Akçam, Raymond Kevorkian ve Donald Bloxham Osmanlıcı değiller. Bu kurala Hans Lukas Kieser ve dolaylı olarak Erik Jan Zürcher gibi çoğu Avrupa'dan olmak üzere birkaç istisna var. Ana akım Osmanlıcılarının ürkekliğinin göstergesi, "tartışmalı" konuların bazılarının nihayet ancak çok minimal ve zaman zaman tartışmalara

neden olacak şekilde ele alındığı prestijli Cambridge History of Modern Turkey'nin (Cambridge Modern Türkiye Tarihi)dördüncü cildinde bulunabilir. Örneğin, Ermeni katliamlarına (tabii ki “Ermeni Soykırımı” değil) Şükrü Hanioglu tarafından kısa bir paragrafta “savaşın en trajik olaylarından biri” olarak değinilir. Hasan Kayalı da aynı miktarda alanda Mehmet Talat, İsmail Enver ve Ahmet Cemal'in cinayetlerine yer verir. “Ermeni” ve “bazı Türk Soykırım iddiaları” Kemal Kirişçi tarafından dipnotta ele alınır ve yine Hamit Bozarslan kendi bölümünde çok kısaca değinir. Süryani ve Pontus Rumlarının durumuna ise değinilmez.

Yazım için hem akademik ve hem popüler söylem alanlarında yapmış olduğum genel anketin ışığında, son on beş yıldır Ermeni Soykırımı ile ilgili söylem oluşturma konusunda faal olan sivil toplumun, hem Türkiye’de hem de Türkiye dışında azınlıkları resmileştirmeye başvuran daha karmaşık soykırım inkar söylemleri geliştirdiler. Bunu yuvarlak konuşmalar etrafında; Türkiye’de ve diasporada kendileri ile muhatapları arasındaki güç asimetrisini görmezden gelerek ya da inkar ederek; kendileri istikrarlı ulusal entelektüel alan ve dilin faydalarından yararlanırken dört bir tarafa yayılmış Ermeni aydınları üzerinde hüküm sürerek; oyun sahasının sahipleriymiş gibi toplam çoğunluğa sahip gibi davranarak Ermenileri iyi (Türkiye’nin Ermeni vatandaşları), kötü (siyasi olarak iddialı diaspora Ermenileri) ve fakir (Ermenistan vatandaşları) diye , tipik ırkçı kategorilere sınıflayarak ya da onları kendi çatışmalarında, siyasetteki duruşlarına bağlı olarak Adalet ve Kalkınma Partisi veya Cumhuriyetçi Halk Partisi ile araçsallaştırarak gerçekleştirdiler. Devlete karşı sivil toplum literatürünü,temizleme sonrası devletin iç sömürgeci, etnik-dinsel çıkarıcı ve dağıtıcı imkanlarını dikkate almadıkları için de eleştiriyorum ve dolayısıyla bu literatürün dışlayıcı ve ayrılmış bir sivil toplumun milli eğitimi aracılığıyla kurulmasını ve desteklenmesini de eleştiriyorum. Bu devletin ve sivil toplumun sınırları ve işlevleri modern üretim/kapitalist devletlerinkinden farklı, özellikle de sınıftan sınıfa değil de, Hıristiyan ve Yahudilerden Müslümanlara devlet ve toplum olurken kitlesel ilkel birikimleri farklı. Ne liberal ne de Marksist devlet teorileri böyle iç kolonileştiren devletin bu etnik-dinci yapıcı işlevini yansıtmıyor. Soykırım inkarının çok yönlü biçimde her tarafta hissedilmesi durumu ile

çoğunluk aydınlar ve azınlıklar arasındaki ve çoğunluk aydınlar ile diaspora üyeleri arasındaki çağdaş karşılaşmaların ırkçı boyutunun analizinin komple eksik olduğunu göstererek, Türkiye'nin ana akım sol/liberal aydınları ve Ermeniler arasındaki yakın zamandaki üç karşılaşma vakasının analizini yapıyorum.

Ermeni Soykırımı'nın yüzüncü yıldönümü sebebiyle ve Quataert'in itirafının üzerinden neredeyse on yıl sonra, Eric Jan Zürcher Leiden Üniversitesi Türk Araştırmaları Bölümü'nün Facebook sayfasında bir açıklama yayınladı, bu açıklama kısa sürede Research Turkey tarafından yeniden paylaşılarak Türkçeye çevrildi. Zürcher önce çalışma alanındaki yakın geçmiş ile ilgili kısa bir kuşbakışı sunmuş ardından da çalışması esnasında meydana gelen değişikliklerden, özellikle de Türkiye'nin tarihi ve tarihinin çerçevesiyle ilgili görüşlerinden söz etmişti. Zürcher ayrıca hem etik olarak hem de meşru tarih araştırmasının temeli olarak daha fazla inkarın sürdürülemezliğine de değinmişti. Ancak soykırım inkarı sadece Türk ve Ermeni taraflar arasındaki bir konu değildir ve bütün bu yıllar boyunca bölgeyle ilgili başka siyasi ve stratejik gerekçelerden dolayı da devam etmiştir. Dahası Quataert-ITS ihtilafından da anlaşıldığı gibi, daha sonra ki Keith David Watenpaugh-MESA CAF mektubu ya da bu konu ile ilgili bu alanda araştırma eksikliğinden de anlaşılacağı gibi, akademisyenler yurtdışında, eğer inkar birilerinin ifade özgürlüğünü engelleme girişimi ile sonuçlanmıyorsa Türk devlet inkarı ile yakın ilişki içinde olmuyorlar.

Zürcher'in dikkate almadığı bir diğer nokta da Türkiye'deki paralel iki akademisyen dünyanın varlığı. Yakın dönemdeki literatürün çoğunluğu benim yazım dahil olmak üzere, Türkiye'de daha çok köklü büyükşehir üniversitelerinin bilimsel külliyyatını ve bu bilimsel çevrelerin yurtdışındaki neredeyse doğal uzantılarını dikkate alıyor. Genelde başka yerde üretilen malzemeyi dikkate almayan İstanbul ve kısmen Ankara-bazlı akademik kuruluşların çalışması, Türkiye'de İstanbullu aydınların ilişkilerinin ya da değiştirme güçlerinin olmadığı yaygın bir inkarcı yayıncılık sektörünün olduğu olgusunu değiştirmiyor. Akademisyenler ve gazeteciler Türkiye'deki akademik ortam ve yayıncılık ile ilgili yazdıklarında sanki bu paralel evren hiç yokmuş gibi davranıyorlar ve ilmin olumlu yönde değiştiği izlenimini veriyorlar.

Kendi standartlarımıza göre onların çalışmalarını ilim dışı görsek de, araştırma merkezlerinde, gazetelerde, dergilerde ve yayınevleri aracılığıyla geniş bir mevcudiyetleri var. Bu anlamda, Türk devletinin bu -çoğu devlet- üniversitelerine ve akademisyenlere desteğinin maddi koşulları,devlet politikasının hem ülkede hem de yurtdışında , 2014 yılından beri farklı revize edilse de, soykırım inkarında aktif olduğundan değişmedi.

Dahası, Türkiye'nin yakın tarihi ile ilgili son on beş yılda yazılan akademik ve popüler kitaplar serisi inkar, önemsizleştirme ve bilgisizliğin,“Ortadoğu tarih ve politikası” okul kitaplarına verdiği zararı net bir şekilde yansıtıyor. Osmanlıcı yüzyıllık sessizliği, önemsiz gösterme ve dipnotlamanın yayılma etkisi en çok burada gözlemleniyor. Liselere verilen Ortadoğu tarihi kitaplarının ilk beşi arasında hiçbiri Ermeni Soykırımı'ndan uluorta bahsetmez. William Cleveland biraz içerik ve detay verir ancak soykırım tartışmasını geçiştirir; Mehran Kamrava kısaca 1.5 milyon ölüden söz eder ancak dipnotta Bernard Lewis tarafından sunulan Lord Kinross'un rakamına meydan okuyarak “Ermeni Soykırımı”nı tırnak içinde kullanır. Liselerde yaygın olarak tahsis edilen bu literatür, soykırım taleplerinin “Ermeni talebi, Türk talebi” gibi herhangi bir içerik olmaksızıninkar talepleri ile dengelendiği simetrik anlatılar ile doyum noktasına ulaşmıştır.

Öte yandan, bu alanda gerçekten eksik olanın -özellikle de bu denemede- terminoloji tartışmasına indirgenebileceği izlenimine de kapılmamalı. “Tabu içinde tabular” araştırılabilir. Akademisyenler kendi araştırmalarına ya da öğrencilerinin araştırmalarına yol gösterebilirlerdi ya da soykırım kelimesini kullanmadan müfredatlarını bu konular etrafında yapılandırabilirlerdi. Böyle bir konu Ermeni ve diğer Hıristiyanların mülkiyetinin kaderidir. Yakın zamana kadar bu en az ele alınan konuydu. Evet, Osmanlı tapu arşivi 2005 yılında dijitalleştirilmesine rağmen kapalı. Ancak yıkımın ekonomik boyutu hakkında araştırma eksikliği sadece bu kapatma ile bağdaştırılmaz zira tarihçiler yerel seviyede kanıtları yeniden oluşturmanın bir dizi yöntemini biliyorlar.

Osmanlı araştırmalarındaki önemli bir diğer konu ise imparatorluğun dillerinin müfredattan

çıkarılması -Ermenice, Rumca veya Ladino/İbranice yazılı kaynaklar resmi olarak imparatorluk tarihinin ya da Türkiye tarihinin parçası değiller. Ayrıca, tarihçilerin Ermeni katliamları ile ilgili hesap verdikleri çok ender durumlarda, sadece Ermeni olmayanlar tarafından yazılmış kaynaklara güvenirlere Carter Findley'in Ermeni-Amerikalı tarihçi Ronald Suny's Looking Towards Ararat (Ararat'ın ötesine bakmak) isimli kitabına yapmacık referansı, onun ayrıcalık tanıdığı Türk kaynaklarından çok daha farklı bir yorum sunan Ermeni dili kaynakları veya Batı dili kaynaklarını ihmal etmesini geçersiz kılmıyor. Vryonis, Ortadoğu çalışmaları alanında Rum ve Ermeni dillerinin dışlanması arkasındaki siyaseti tüm detayları ile anlatır, bu diller Title VI Area Studies Programına dahil edilmemişlerdi. Ancak, yine de bu etkenin Türk araştırmaları, Ermeni araştırmaları, modern Yunan araştırmaları vs. alanlarını nasıl şekillendirdiğini (ya da çarpıttığını) anlatan derin bir analize hala ihtiyaç var.

Bugün hala sosyal bilim ve insanlık alanları geçerlilik sorunu ile karşı karşıya- örneğin klasik aydın tipinin erozyonu ve onun yerini popüler yazarların ve serbest kürsü makale yazarlarının alması gibi. Akademisyenler, belli bir düzenlilik ile ana akım yollarına katkı sağlamadıkça, yapısal bir kısıtlamaya bağlı: Taner Akçam, mesela, sadece tarihle sınırlı kalmayarak birçok konuda basına düzenli katkı sağlayan bir isim. Kimlere eriştiklerini değerlendirmek zor olsa da, şunu kesin olarak söyleyebiliriz, maalesef onların popüler yazıları günlük bazda akademik çalışmalarından daha geniş çaplı okunuyor. Bu bir şekilde, geçmiş ve Frankfurter Allgemeine ve haftalık Die Zeit'a yazdığı yazıları ele alan Adorno'nun radyo programlarını anımsatıyor ve konuyu ele almak için alternatifler ve pedagojiler gösterebilir. Adorno, "kültür sektörünün" basite indirgenmiş bir kolu olarak gördüğü radyoculuğa eleştirel yaklaşırsa da, Batı Almanya'ya döndüğünde yüzden fazla radyo programı ile Alman sosyo-politik alanına katkı yaptı, konuların neredeyse üçte biri "Geçmiş kabul etmek ne anlama geliyor?" sorusunu ele alıyordu. Bu programlarda Adorno, dinleyicilerinin sadece geçmişin ne anlama geldiği konusunda ilgilerini çekmeyi denemekle yetinmiyor aynı zamanda öz-düşünümsel düşünce ve siyasi özerklik gerekliliğinin önemini pedagoji içerisinde belirtiyordu. Bu da bizi diğer çok zor pedagoji sorusuna ve akademisyenlerin buradaki rolüne getiriyor. Geçmiş kabul etmek son dönem Osmanlı

soykırımlarının tarihinin farklı yönlerine ilgi göstermenin yanı sıra sorumluluk üzerine karşılaştırmalı felsefi çalışmalar anlamına da geliyor. Çünkü tarihle yüzleşmek çoğunluğu Sünni Müslüman bir ortamda meydana geleceğinden, akademisyenlerin Karl Jaspers, Hannah Arendt, Walter Dirks ve diğerlerini çevreleyen ağırlıklı Batı siyasi-felsefi geleneği içinde ifade edilenin, bu pedagojik ifade ortamında nasıl ifade edilmesi gerektiği üzerine düşünmeliler. Bu alan da akademisyenlerin “S” kelimesini nasıl kabullendiklerin, anlattıkları kendi-tebrik hikayelerine indirgenerek ihmal edildi. Eksik olan ise, sorumluluğun vatandaş ve vatandaş olmayan akademisyenler için burada ve şimdine anlama geldiği hakkında ve adalet ve demokrasi, seçkin ırkçılık ve etnikler arası ilişkilerin dilbilgisi ile ilgili derinlemesine bir tartışmadır.

Kaynak: repairfuture.net